

Nr 175

Utlåtande i anledning av motioner om undervisning för läkare i medicinsk etik och särskild patientvård.

(2:a avd.)

Motionerna

I de likalydande motionerna I: 281 av herr Wirtén m. fl. och II: 218 av herr Källstad m. fl. har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att vederbörande medicinska utbildningsmyndigheter tillser att undervisning i medicinsk etik samt särskild patientvård ingår i läkarutbildningen och övrig sjukvårdsutbildning.

Remissyttrandena

Utskottet har inhämtat yttrandena över motionerna från socialstyrelsen och universitetskanslersämbetet.

Socialstyrelsen har den 31 augusti 1970 förklarat sig dela motionärernas uppfattning om den växande betydelse etiska frågor fått i vårdarbetet. Enligt styrelsens mening bör undervisning i medicinsk etik inte utformas som en särskild teoretiskt inriktad kurs utan bör ingå som ett obligatoriskt moment i undervisningen i kliniska ämnen. Socialstyrelsen har vidare i huvudsak anfört följande.

Den medicinskt etiska frågan har starkt uppmärksamats av medicinska forsknings- och utbildningsmyndigheter. Enligt vad styrelsen inhämtat har särskilda nämnder för medicinsk etik inrättats vid landets samtliga medicinska fakulteter. Ett motsvarande organ på riksplanel är knutet till statens medicinska forskningsråd. Vidare har Svenska läkaresällskapet inrättat en särskild delegation för medicinsk etik, som på anfordran ger råd eller avger yttrande över etiska frågor. I denna delegation ingår förutom representanter för sällskapet och en representant för statens medicinska forskningsråd även fyra representanter för allmänheten.

Enligt styrelsens uppfattning torde medicinsk etik bäst definieras som tillämpningen av samhällets etiska normsystem på situationer som kan uppstå inom det medicinska verksamhetsfältet. Eftersom etiska problem

ställs på sin spets inom det medicinska verksamhetsfältet, vilket exemplifieras i de bifogade yttrandena från styrelsens vetenskapliga råd, vore det önskvärt med ett i stort sett enhetligt normsystem vid lösandet av etiska frågor inom detta område. Det måste dock i praktiken också ankomma på var och en inom sjukvården arbetande att genom egna erfarenheter och exempel, som vederbörande kommer i beröring med, så småningom hos sig själv utbilda ett normsystem. Vid all undervisning av läkare och annan sjukvårdspersonal är det av vikt att ge vederbörande tillfälle att genom exempel och egna ställningstaganden utveckla sin personliga mognad.

Ett normsystem av angivet slag får naturligtvis inte fattas så att medicinalpersonalen inte skulle vara underkastad gällande författningsbestämmelser för sitt medicinska handlande. Sålunda måste till exempel läkarna i sin yrkesutövning ytterst bestämmas av läkarinstruktionens föreskrift att handla i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet och meddela patienten de råd och, såvitt möjligt, den behandling som patientens tillstånd fordrar.

De etiska problem som aktualiseras i bl. a. läkarverksamheten är utomordentligt mångfacetterade. Den medicinska etiken låter sig därför knappast omsättas i enhetliga och för alla situationer generellt tillämplbara regler. En teoretiskt inriktad kurs i medicinsk etik utan förankring i det praktiskt kliniska arbetet kan därför starkt ifrågasättas. Undervisningen i dessa frågor bör däremot — enligt styrelsens mening — obligatoriskt ingå som en integrerad del i framför allt den kliniska undervisningen.

I enlighet härmed har någon särskild kurs i medicinsk etik tidigare inte funnits och planeras för närvarande inte heller ingå i läkarutbildningen. Det bör dock framhållas att undervisning av detta slag förekommit i många år inom ramen för skilda, främst kliniska ämnen.

I den av 1969 års riksdag beslutade reformerade läkarutbildningen (prop. 35, SU 83, rskr 215) förutsätts undervisningen i frågor som rör relationerna mellan patienter och läkare respektive läkare och övrig personal komma att starkare uppmärksammas än tidigare. Enligt den nya utbildningsgången för blivande läkare ingår sålunda som en nyhet under det propedeutiska året "förberedande undervisning i psykiatri jämte utvecklingspsykologi m. m.". Kursen omfattar 20 timmar och dess huvudsakliga syfte anges i SOU 1967: 51 (sid. 87) vara att "belysa människans psykiska reaktioner inför sjukdom, olika aspekter på läkar—patientrelationen, betydelsen av sjukhusmiljöns utformning och samarbetsfrågor inom sjukvården". Denna kurs ingår i läkarutbildningen för de studerande, som fr. o. m. läsåret 1969/70 påbörjar det propedeutiska året och tjänar samtidigt som en introduktion till den undervisning i medicinsk etik, som därefter meddelas i samtliga kliniska ämnen under den fortsatta läkarutbildningen.

Socialmedicinen, där etiska frågor även uppmärksammas, särskilt i den seminariemässiga undervisningen, intar en framskjuten plats inom den medicinska utbildningen. Undervisningen i detta ämne förutsätts också i den nya läkarutbildningen bli bättre integrerad i den kliniska undervisningen. Vad nyss sagts torde också gälla den egentliga psykiatrin, som utöver nämnda propedeutiska kurs fått betydligt ökad plats i den kliniska utbildningen.

Vidare kan i detta sammanhang nämnas att Kungl. Maj:t den 6.5.1970 uppdragit åt universitetskanslersämbetet att i samråd med bl. a. socialstyrelsen företa en sedan länge begärd utredning om utbildning i psykoterapi

för olika personalkategorier inom hälso- och socialvården. Utbildning i psykoterapi är enligt socialstyrelsens mening önskvärd bl. a. för att ge ifrågasvarande personal ökad möjlighet till förståelse för sina egna reaktioner och på ett objektivare och mognare sätt kunna ta ställning till medicinsk-etiska spörsmål.

Som framgår av det ovan anförda förekommer redan utbildning i medicinsk etik som ett led i all klinisk undervisning. Härutöver ingår viss teoretisk undervisning, som berör detta ämne, särskilt i läkarutbildningen men även inom annan vårdyrkesutbildning. Slutligen förutsätts universitetskanslersämbetets utredning om utbildning i psykoterapi få en viss betydelse för utvecklandet av bl. a. vårdpersonalens insikter i den medicinska etiken.

Styrelsen finner det inte vara lämpligt att meddela undervisning i medicinsk etik inom ramen för en enda kurs. Den absolut viktigaste förmedlingen av medicinsk-etiska normer sker i samband med klinisk undervisning. Dessutom bör vissa psykologisk-praktiska kunskaper med anknytning till hithörande frågeställningar kunna meddelas blivande läkare under den förberedande kursen i psykiatri under det propedeutiska året, vilket styrelsen förutsätter kommer att observeras och beaktas av de lärare som håller denna nya kurs.

Styrelsen förutsätter att universitetskanslersämbetet i samband med den översyn, som f. n. sker av läkarutbildningen, i studieplanerna preciserar att medicinsk etik skall ingå som ett obligatoriskt moment i undervisningen i kliniska ämnen. Vidare förutsätts att skolöverstyrelsen på motsvarande sätt beaktar den medicinska etikens plats i vårdyrkesutbildningen, t. ex. i sjuksköterskeutbildningen.

Under hänvisning till vad ovan anförts föreslår socialstyrelsen att motionerna inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Universitetskanslersämbetet erinrar i yttrande den 31 augusti 1970 om den reformering av läkarutbildningen som beslöts av 1969 års riksdag. Denna reform innebär beträffande grundutbildningen vissa förändringar fr. o. m. det tredje studieåret. Ämbetet har vidare anfört följande.

I anslutning härtill tillsatte ämbetet en arbetsgrupp med uppgift att bl. a. leda det erforderliga studieplanarbetet. Detta arbete är ännu inte avslutat. Ämbetet har dock efter förslag från arbetsgruppen fastställt studieplaner för det propedeutiska stadiet (tredje studieåret) och för ämnet medicin. Enligt dessa studieplaner ingår i det propedeutiska stadiet inom ämnet klinisk propedeutik moment som tar sikte på att bibringa de studerande grundläggande kunskaper om psykologiska kontaktproblem mellan läkare och patient samt samtalsteknik.

Också i det fortsatta studieplanarbetet kommer att beaktas sådana frågeställningar som tas upp i motionerna.

De motionsvis framförda yrkandena bör enligt ämbetets mening således inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet

De landvinningar som gjorts inom den medicinska forskningen har medfört att etiska värderingar blivit allt betydelsefullare vid bedömningen av vilka åtgärder som bör vidtagas — eller underlåtas — i aktuella vårdfall. Som exempel kan nämnas de problem som är förknippade med transplantationsfrågan, abortfrågan och frågan om införande av ett nytt dödsbegrepp. Motionärerna hävdar att någon undervisning i medicinsk etik f. n. inte ingår i läkarutbildningen och anhåller att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att vederbörande medicinska utbildningsmyndigheter tillser att detta blir fallet både i läkarutbildningen och i övrig sjukvårdsutbildning.

Utskottet får erinra om att socialstyrelsen i sitt över motionerna avgivna yttrande uttalat att medicinskt-etiska frågor ägnas stor uppmärksamhet av de medicinska forsknings- och utbildningsmyndigheterna och att utbildning i medicinsk etik f. n. ingår som ett moment i undervisningen i främst de kliniska ämnena. För egen del understryker utskottet vikten av att den medicinska etiken även i fortsättningen uppmärksammas i läkarutbildningen. Utskottet förutsätter att universitetskanslersämbetet beaktar detta vid den översyn som f. n. sker av läkarutbildningen. Någon särskild framställning till Kungl. Maj:t om undervisningen i medicinsk etik anser utskottet dock inte erforderlig.

Vad angår motionärernas hemställan om att undervisning i särskild patientvård skall ingå i läkarutbildningen och övrig sjukvårdsutbildning framgår det av de yttranden som avgivits över motionerna att patientvårdsproblemen beaktas i läkarutbildningen. I de studieplaner som universitetskanslersämbetet fastställt för det propedeutiska stadiet ingår i ämnet klinisk propedeutik moment som tar sikte på att bibringa de studerande grundläggande kunskaper om psykologiska kontaktproblem mellan läkare och patient samt samtalsteknik. Utskottet anser sig därför inte heller i denna del böra föreslå någon framställning till Kungl. Maj:t.

Utskottet avstyrker därför motionerna och hemställer

att riksdagen avslår motionerna I: 281 och II: 218.

Stockholm den 10 november 1970

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Närvarande: se under utlåtandet nr 172.

Reservation

av herr Källstad (fp).